

Табл. 1. **Варіанти неадаптивної поведінки дітей шкільного віку при екстерналізованих поведінкових розладах**

Екстерналізовані розлади	Неадаптивна поведінка у закладі освіти
Розлад дефіциту уваги / гіперактивності	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Учень постійно вередує (стукіє руками чи ногами, шумить, не може всидіти, регулярно встає з місця)</li> <li>2. Учню важко працювати над одним завданням протягом тривалого періоду часу і підтримувати висловлювання на тему під час обговорень у класі</li> <li>3. Матеріали учня неорганізовані, він регулярно забуває або втрачає завдання</li> <li>4. Учень часто пропускає деталі в завданнях та інструкціях від педагогів і батьків</li> </ol> <p><i>Розлад дефіциту уваги / гіперактивності характеризується стійкою формою (≥6 місяців) неухвальної та/або гіперактивності/імпульсивності, що має прямий негативний вплив на навчальне або соціальне функціонування. Ступінь неухвальної та гіперактивності/імпульсивності виходить за межі нормальних варіацій, очікуваних для віку та рівня інтелектуального функціонування дитини. Неухвальність впливає на значні труднощі у підтриманні уваги при виконанні учбових завдань, що потребує високого рівня стимуляції або частоті винагороди, також наявні відволікання та проблеми з організацією. Гіперактивність відноситься до надмірної рухової активності та труднощів із утриманням нерухомоті, найчастіше – в очевидних і структурованих ситуаціях, що потребує поведінкового самоконтролю. Імпульсивність – це схильність діяти у відповідь на негайні подразники, не обмірковуючи чи не враховуючи ризики та наслідки. Прояви неухвальної та/або гіперактивності/імпульсивності мають бути очевидними в різних ситуаціях або обставинах (вдома, у школі, при взаємодії з однолітками, позашкільній активності), але, ймовірно, відрізнятимуться залежно від структури та вимог обставин</i></p>
Кондуктивний поведінково-дисоціальний розлад	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Учень знущався, погрожує, вербально або фізично нападає на інших учнів, викладача, персонал (наприклад, кричить, лається, б'ється, штурхає ногами меблі, плюється, кидася предмети)</li> <li>2. Учень навмисно знищує майно інших однокласників та співробітників (наприклад, книги, олівці та комп'ютери)</li> <li>3. Учень залишає клас, уникає відвідування уроків або регулярно прогулює школу</li> <li>4. Учень регулярно краде предмети в інших дітей, батьків і співробітників</li> </ol> <p><i>Кондуктивний поведінково-дисоціальний розлад характеризується повторюваними та стійкими патернами поведінки, при яких порушуються основні права оточуючих чи відповідні віку суспільні норми і правила, як-то немотивована агресія щодо людей або тварин, знищення майна, обман чи крадіжка, серйозні порушення правил, проблеми із законом. Модель поведінки досить серйозна: вона може призвести до значних порушень в особистісній, сімейній, соціальній, освітній, професійній або інших важливих сферах функціонування. Основні поведінкові прояви мають зберігатися протягом значного періоду часу (≥12 місяців)</i></p>
Опозиційно-викличний розлад поведінки	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Учень легко дратується, проявляє вербальну агресію до інших учнів та співробітників школи (наприклад, кричить, лається, протестує)</li> <li>2. Учень часто сперечається із вчителями, працівниками школи чи будь-якими авторитетними особами, коли до нього чи неї висувуються вимоги</li> <li>3. Учень відмовляється виконувати будь-які вказівки вчителя, шкільного персоналу чи інших авторитетних осіб</li> <li>4. Учень регулярно заважає іншим дітям слухати або працювати на уроці (наприклад, шумить, вигукіє, кидася олівці чи папірці)</li> </ol> <p><i>Свійка незмінна модель поведінки (≥6 місяців) демонстративно зухвалою, провокаційною або злостивою характеру, яка зустрічається частіше, ніж зазвичай, може бути в осіб відповідного віку й рівня розвитку та характеризується порушеннями взаємодії як у сімейному колі, так і поза ним. Проявляється переважно у постійному гнівливому або дратівливому настрої з різкими перепадами, спалахами невдоволення, а також у спланованій і зухвалій поведінці. Модель поведінки досить серйозна: вона здатна спричинити значні порушення в особистісних, сімейних, соціальних, освітніх, професійних або інших важливих сферах функціонування дитини</i></p>

Табл. 2. **Варіанти неадаптивної поведінки дітей шкільного віку при інтерналізованих поведінкових розладах**

Екстерналізовані розлади	Неадаптивна поведінка у закладі освіти
Розлади, пов'язані з тривожністю	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. В учня різко зменшується кількість виконаних шкільних і домашніх завдань</li> <li>2. Учень легко дратується, що може призвести до крику чи бійки з персоналом та однолітками</li> <li>3. Учень постійно втомлюється, скаржиться на втому або засинає на уроці</li> <li>4. Учень регулярно негативно ставить до себе (наприклад, «Я погана дитина», «Мене всі ненавидять», «Мені ніхто не вірить, я просто все зіпсую»)</li> </ol>
Афективні розлади	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Учень раптово припинає поточну шкільну діяльність (наприклад, учнівське самоврядування, шкільні спортивні заняття чи шкільні клуби), в якій він колись активно брав участь</li> <li>2. Учень має труднощі з виконанням шкільних завдань і постійно починає роботу заново або має проблеми з початком роботи</li> <li>3. Учень демонструє різке зниження або підвищення ваги за короткий проміжок часу</li> <li>4. Учень постійно втомлюється, скаржиться на втому або засинає на уроці</li> <li>5. Здатність учня копіювати нотатки, писати під час виконання завдань або виконувати класні завдання різко погіршилася</li> <li>6. Учень демонструє раптову зміну ставлення до виконання шкільних завдань, із натхненням виконує їх протягом 2-3 шкільних днів, стає надмірно балакучим</li> <li>7. Учень стає дезорганізованим, втрачає підручники, зошити, намагається «бути в темі» під час обговорень у класі</li> </ol>